

Καρτ-ποστάλ από το Τσίμερβαλντ με διαφήμιση του ξενοδοχείου Beau Séjour όπου έλαβε χώρα η Διάσκεψη

του Παναγιώτη Γαβάνα

Στο κείμενο που ακολουθεί πραγματευόμαστε ένα γεγονός-τομή στην ιστορία του διεθνούς εργατικού κινήματος: Τη Διάσκεψη του Τσίμερβαλντ η οποία πραγματοποιήθηκε πριν από 100 χρόνια. Ένα γεγονός σημαντικό, που παρά τις διαφωνίες που υπήρξαν στη Διάσκεψη, κυρίως ανάμεσα στην επαναστατική και την «κεντριστική» πτέρυγα της τότε σοσιαλδημοκρατίας, έθεσε τα θεμέλια –μαζί με τη διεθνή Διάσκεψη του Κιένταλ που ακολούθησε σχεδόν ένα χρόνο αργότερα- για τη μελλοντική Κομμουνιστική Διεθνή. Έκτοτε η εποχή στην οποία η αστικές τάξεις και οι σοσιαλσοβινιστές της Δεύτερης Διεθνούς δρούσαν ανενόχλητα, χωρίς αντίπαλο, τελείωσε οριστικά.

Αντί προλόγου

Το Σεπτέμβριο του 1915, οι αυταπάτες που υπήρχαν τον Αύγουστο του 1914 στις πολιτικές και στρατιωτικές ηγεσίες του γερμανικού ιμπεριαλισμού, σύμφωνα με τις οποίες δεν επίκειται μακροχρόνιος πόλεμος, τελικά κατέρρευσαν. Οι ξένες προς την πραγματικότητα υποθέσεις, ότι σύντομα θα γιορτάζονταν η «θριαμβευτική είσοδος» των γερμανικών στρατευμάτων στο Παρίσι, ότι θα διαμορφώνονταν εκ νέου ο χάρτης της Ευρώπης με βάση τις ίδιες επιθυμίες, καθώς και ότι μπορούσε να οικοδομηθεί μια μεγάλη αποικιακή αυτοκρατορία στην Αφρική, έχουν ήδη αναλυθεί διεξοδικά, λαμβάνοντας υπόψη την ξένη προς το γερμανικό ιμπεριαλισμό άμετρη υπερεκτίμηση των ιδίων πόρων. Ενόσω στο δυτικό μέτωπο από το φθινόπωρο του 1914 είχε γίνει ήδη πραγματικότητα ο πόλεμος θέσεων/χαρακωμάτων, από τα μέσα Σεπτεμβρίου 1915 ο γερμανικός στρατός και τα συμμαχικά προς αυτόν στρατεύματα της αυστροουγγρικής μοναρχίας, μετά από μερικές επιτυχημένες επιθέσεις δεν μπορούσαν πλέον να προχωρήσουν προς την Ανατολή. Ως εκ τούτου, το Γενικό Επιτελείο διέταξε στις 25 Σεπτεμβρίου και σε αυτό το μέτωπο τη μετάβαση στον πόλεμο χαρακωμάτων.

Ο μέχρι τότε απολογισμός από τον πόλεμο ήταν τρομακτικός. Δεν ήταν μόνο οι νεκροί –που μέχρι το 1918 έφθασαν τα 17 εκατομμύρια- και οι τραυματίες που θρηνούνταν, αλλά το ότι ο πόλεμος οδήγησε τα δύο μέτωπα σε στερήσεις και πείνα. Στη Γερμανία ο στρατός κατέστειλε όλες τις εκδηλώσεις κριτικής και απόρριψης των δολοφονιών στα μέτωπα καθώς και κάθε αίτημα για μια γρήγορη σύναψη ειρήνης. Με λίγα λόγια: Στα τέλη του καλοκαιριού του 1915, όλα έδειχναν ότι ο πόλεμος που είχε ξεσπάσει θα διαρκούσε ακόμη πολύ καιρό.

Ένα από τα πιο κρίσιμα ζητήματα ήταν, πως μπορούσαν να τοποθετηθούν οι ηγεσίες της σοσιαλδημοκρατίας, οι οποίες τον Αύγουστο του 1914 είχαν συμφωνήσει με την πολεμική κούρσα των κυβερνήσεών τους, αντί να πράξουν όλα εκείνα, σύμφωνα με τα ψηφίσματα των συνεδρίων των

σοσιαλιστών της Στουτγάρδης (1907) και της Βασιλείας (1912), για να εμποδίσουν τον επικείμενο πόλεμο. Θα συνέχιζαν να υποστηρίζουν ενεργά τις εκάστοτε κυβερνήσεις τους με την έγκριση των πολεμικών πιστώσεων, την «υπεράσπιση της πατρίδας» ή αλλιώς τη λεγόμενη «κοινωνική ειρήνη» και την εξάπλωση της σοβινιστικής προπαγάνδας;

Κλιμάκωση του σοσιαλσοβινισμού

Το σοκ που υπέστησαν οι αριστεροί αντίπαλοι του πολέμου ήταν βαθιά ριζωμένο μέσα τους, επειδή μέχρι λίγο πριν την έναρξη του πολέμου υπήρχαν ισχυρές διαμαρτυρίες σε όλη την Ευρώπη ενάντια στην επικείμενη σφαγή. Στο Μανιφέστο της Βασιλείας της Δεύτερης Διεθνούς που ψηφίστηκε ομόφωνα το Νοέμβριο του 1912 αναφερόταν, ότι από την πλευρά των κομμάτων που ήταν μέλη της, πρέπει να γίνουν όλα τα αναγκαία ώστε να αποτραπεί ο πόλεμος. Σε περίπτωση που αυτό δεν επιτευχθεί, το Μανιφέστο περιείχε συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για μια αυτόνομη εξωτερική πολιτική και ζητούσε «από τους εργάτες όλων των χωρών να αντιτάξουν στον καπιταλιστικό ιμπεριαλισμό τη δύναμη της διεθνούς αλληλεγγύης του προλεταριάτου» [1].

Τις πρώτες βδομάδες μετά το ξέσπασμα του πολέμου επικρατούσε στην αρχή αμηχανία, απελπισία και οργή μέσα στα αντιπολιτευόμενα ρεύματα των εργατικών κομμάτων. Η ήδη υπαρκτή, πριν ακόμη από το ξέσπασμα του πολέμου διαφοροποίηση των κομμάτων σ' ένα δεξιό, αριστερό και «κεντριστικό» ρεύμα, βάθυνε γρήγορα και έγινε αισθητό. Ανάμεσα στα πρώτα μαχητικά κείμενα της αριστερής πτέρυγας μέσα στο διεθνές εργατικό κίνημα ανήκε και η σε μεγάλο βαθμό από τον Lenin γραμμένη Διακήρυξη της Κεντρικής Επιτροπής του Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος Ρωσίας (ΣΔΕΚΡ) «Ο πόλεμος και η σοσιαλδημοκρατία της Ρωσίας». Εκεί αναφέρεται: «Ο ευρωπαϊκός πόλεμος που προετοιμάζαν επί δεκαετίες οι κυβερνήσεις και τα αστικά κόμματα όλων των χωρών ξέσπασε. Η αύξηση των εξοπλισμών, η όξυνση στο έπακρο της πάλης για αγορές στην εποχή του νεότατου, του ιμπεριαλιστικού σταδίου ανάπτυξης του καπιταλισμού των προηγμένων χωρών, τα δυναστικά συμφέροντα των πιο καθυστερημένων μοναρχιών της ανατολικής Ευρώπης, έπρεπε αναπόφευκτα να οδηγήσουν και οδήγησαν σ' αυτό τον πόλεμο» [2]. Στο ψήφισμα της Διάσκεψης του Λουγκάνο στις 27 Σεπτεμβρίου 1914, το πνεύμα του οποίου είναι επίσης επηρεασμένο από τον Lenin, υπήρχαν παρόμοιες διατυπώσεις. Η πρωτοβουλία για αυτή την επίσημη Διάσκεψη προέρχονταν από τα σοσιαλιστικά κόμματα των ουδέτερων χωρών, της Ιταλίας και της Ελβετίας, και σε μεγάλο βαθμό στηρίχθηκε μέσω των προσωπικών επαφών της Angelika Balabanoff και του Robert Grimm. Το ψήφισμα αυτό εμπεριείχε ήδη βασικά στοιχεία του μετέπειτα «Μανιφέστου του Τσίμμερβαλντ».

Υπό τις συνθήκες πολέμου που επικρατούσαν τώρα, η αντιπαράθεση με τον αυξανόμενο σοσιαλσοβινισμό και σοσιαλπατριωτισμό μέσα στο εργατικό κίνημα, τέθηκε τώρα για τον Lenin και τους συντρόφους του στο επίκεντρο της πολιτικής δουλειάς. Η αντιπαράθεση αυτή στρεφόταν ιδιαίτερα ενάντια στους υποστηρικτές της «υπεράσπισης της πατρίδας» καθώς και ενάντια στους διεθνούς φήμης θεωρητικούς Karl Kautsky και Georgi Plechanow, οι οποίοι εξακολουθούσαν να ασκούν μεγάλη επιρροή στο παγκόσμιο εργατικό κίνημα και να διαδίδουν αυταπάτες, ότι η Δεύτερη Διεθνής θα συνέχιζε υποτίθεται τη δουλειά της χωρίς αλλαγές. Ήδη το Δεκέμβριο του 1914, ο Lenin εν όψει της πρωτοφανούς κατάρρευσης της προπολεμικής Διεθνούς, θεώρησε ότι «πρέπει να επανέλθουμε στην παλιά ονομασία: κομμουνιστής» [3].

Ανασυγκρότηση και δικτύωση των αντιπολιτευόμενων σοσιαλιστών

Η Δεύτερη Διεθνής το καλοκαίρι του 1914 στη πραγματικότητα είχε σταματήσει να υπάρχει. Μια κοινή πολιτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο είχε γίνει αδύνατη επειδή είχαν σχηματιστεί τρεις ομάδες, οι οποίες αντανακλούσαν ακριβώς τα μέτωπα των εμπόλεμων κομμάτων: τα σοσιαλιστικά κόμματα της Αντάντ και των Κεντρικών Δυνάμεων (Γερμανικό Ράιχ, Αυστροουγγαρία, Οθωμανική Αυτοκρατορία, Βουλγαρία) βρίσκονταν ασυμφιλίωτα το ένα απέναντι στο άλλο. Τα κόμματα των ουδέτερων κρατών προσπαθούσαν κάθε τόσο μάταια να αναζωογονήσουν τη Διεθνή. Το Γραφείο της Σοσιαλιστικής Διεθνούς, που τον

Οκτώβριο του 1914 είχε μεταφερθεί στις Βρυξέλλες, βρίσκονταν πρακτικά σε κατάσταση ανυπαρξίας.

Το πρώτο εξάμηνο του 1915 οι αντιπαραθέσεις οξύνθηκαν ιδιαίτερα, όχι τελευταία επειδή το «Όχι» του Karl Liebknecht στις 2 Δεκεμβρίου 1914 να ψηφίσει υπέρ των πολεμικών πιστώσεων, βρήκε μεγάλη απήχηση σε όλη την Ευρώπη, αλλά και η άρνησή του τον Μάρτιο του 1915. Από τη μια πλευρά αυξανόταν ο αριθμός των αντιπολιτευόμενων ομάδων μέσα στα εργατικά κόμματα, μεταξύ αυτών και αρκετοί στη Γερμανία, όπως η ομάδα «Ακτίνες Φωτός» γύρω από τον Julius Borchardt και η ομάδα «Διεθνής» γύρω από τον Liebknecht και τη Rosa Luxemburg, που και οι δύο βρίσκονταν σε επαφή με τον Grimm. Επιπλέον, μέσα στην κοινοβουλευτική ομάδα του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας (SPD) οι αντιλήψεις για έγκριση όλο και νέων πολεμικών πιστώσεων είχαν διαφοροποιηθεί. Ο Otto Rühle ψήφισε επίσης στις 20 Μαρτίου 1915 ενάντια στις πιστώσεις για τη συνέχιση του πολέμου, ενώ 30 βουλευτές δεν συμμετείχαν στην ψηφοφορία διαμαρτυρόμενοι. Από την άλλη μεριά οι σοσιαλπατριώτες ηγέτες της Δεύτερης Διεθνούς προσπαθούσαν να παραμείνουν δραστήριοι διατηρώντας την πλειοψηφία. Τον ίδιο μήνα έγιναν συνολικά τρεις συναντήσεις στα σπίτια του Wilhelm Pieck και της Rosa Luxemburg στο Βερολίνο. Σε αυτές, οι αντιπολιτευόμενες μέσα στο SPD δυνάμεις συζήτησαν για την περαιτέρω δράση τους ενάντια στην πορεία της κομματικής καθοδήγησης και αποφάσισαν να εκδώσουν ένα δικό τους περιοδικό, τη «Διεθνή», το οποίο, ωστόσο, εκδόθηκε μόνο μια φορά επειδή απαγορεύτηκε. Συγχρόνως η Clara Zetkin συγκέντρωσε γύρω της έναν κύκλο από συντρόφισσες, οι οποίες σχεδίαζαν μέσα στις γραμμές τους δράσεις ενάντια στον πόλεμο και τους υποστηρικτές του.

Σ' αυτό το πλαίσιο, για τους αριστερούς αντιπάλους του πολέμου μέσα στο εργατικό κίνημα, γινόταν όλο και πιο σημαντικό να συνεννοηθούν και να δικτυωθούν μεταξύ τους. Αναφορικά με το τελευταίο, έπαιξαν σημαντικό ρόλο δυό Διασκέψεις που πραγματοποιήθηκαν στη Βέρνη, στις οποίες η επιρροή του Lenin ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Συγκεκριμένα, η Διεθνής Διάσκεψη των Γυναικών (26 έως 28 Μαρτίου 1915) υπό την καθοδήγηση της Clara Zetkin και η Διεθνής Σοσιαλιστική Διάσκεψη της Νεολαίας (5 έως 7 Απριλίου 1915) την οποία οργάνωσε ο Willi Münzenberg. Η Clara Zetkin, ενάντια στην οποία επιβλήθηκε τον Απρίλιο του 1915 από τις στρατιωτικές αρχές λογοκρισία στις επιστολές της και που από τις 29 Ιουλίου έως τις 10 Οκτωβρίου ήταν φυλακισμένη, επέστησε την προσοχή σε όλους τους αντιπολιτευόμενους σοσιαλιστές στη Διάσκεψη των Γυναικών, ότι ακόμη και κάτω από συνθήκες παγκοσμίου πολέμου και παρά τις σοβινιστικές φωνές που υπήρχαν στις ηγεσίες των κομμάτων τους, ήταν δυνατό να δοθεί ένα αδιαμφισβήτητο μήνυμα ενάντια στον πόλεμο. Και μεν ο κύκλος των γυναικών που συμμετείχαν στη Διάσκεψη με τις 25 αντιπροσώπους ήταν μικρός, ήταν όμως σημαντικό ότι γυναίκες από τις κύριες εμπόλεμες χώρες, μεταξύ άλλων, από τη Γαλλία, τη Μ. Βρετανία, τη Γερμανία και τη Ρωσία, συσκέπτονταν από κοινού με σκοπό να βρεθούν μέθοδοι πάλης ενάντια στη συνέχιση του πολέμου και την ιμπεριαλιστική πολιτική των κυβερνήσεών τους.

Το 1915 το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ιταλίας λαμβάνοντας υπόψη το φοβερό μακελειό του πολέμου, έκανε έκκληση στον Vandervelde, πρόεδρο της τυπικά υπάρχουσας ακόμη Δεύτερης Διεθνούς, να συγκαλέσει τη Διεθνή, αλλά αυτός απέρριψε την πρόταση. Μετά από αυτό οι ιταλοί σοσιαλιστές απευθύνθηκαν σε μια σειρά γνωστές προσωπικότητες του σοσιαλιστικού κινήματος. Τώρα, όλο και περισσότερο έμπαινε στο «παιχνίδι» ο Robert Grimm, ο οποίος, χωρίς να υπάρχει υποστήριξη από την ηγεσία του κόμματός του και με τακτική δεξιοτεχνία, δρομολόγησε στις αρχές του καλοκαιριού μια Διάσκεψη των αντιπολιτευτικών δυνάμεων ενάντια στην πολιτική της «κοινωνικής ειρήνης». Ήδη, σ' αυτήν ακριβώς τη χρονική στιγμή έγινε, ωστόσο, σαφές, ένα ζήτημα κεντρικής σημασίας, γύρω από το οποίο αργότερα υπήρξε μεγάλη διάσταση απόψεων. Το ερώτημα που έμπαινε ήταν: Διάσπαση ή αναβίωση της Δεύτερης Διεθνούς; Ο Grimm υποστήριξε τη δεύτερη άποψη.

Οι διεθνείς «ορνιθολόγοι» εγκαθίστανται στο Τσίμμερβαλντ

Κανείς δεν υποψιάστηκε στη Βέρνη (Ελβετία) κάτι, όταν στις δέκα η ώρα το πρωί της Κυριακής, στις 5 Σεπτεμβρίου 1915, περίπου τρεις ντουζίνες άνθρωποι, που δήλωναν διεθνείς «ορνιθολόγοι» για να

αποφύγουν τις υποψίες της αστυνομίας, ξεκίνησαν με τέσσερις ιπήλατες άμαξες για το ορεινό χωριό Τσίμμερβαλντ (Zimmerwald) που βρίσκεται δέκα χιλιόμετρα απόσταση από αυτήν. Μετά από δυό ώρες ταξιδιού μέσα από ένα ειδυλλιακό τοπίο, ο πολύχρωμος θίασος, στον οποίο βρίσκονταν πολύ λίγες γυναίκες, έφθασε στο γραφικό τοπίο και για τις επόμενες τέσσερις ημέρες εγκαταστάθηκε στο ξενοδοχείο «Beau Séjour» («Ωραία Διαμονή») καθώς και στη γειτονική πανσιόν Schenk (Σενκ). Κανένας χωρικός δεν διαισθάνθηκε ότι πίσω από τους «ορνιθολόγους» βρίσκονταν μια συγκέντρωση με τους πιο γνωστούς σοσιαλιστές αντιπάλους του πολέμου στην Ευρώπη. Τον τόπο της σύσκεψης είχε επιλέξει ο σοσιαλδημοκράτης δημοτικός σύμβουλος της Βέρνης (γερμ: Berner Stadtrat ή Stadtparlament) Robert Grimm.

Στη Διάσκεψη πήραν συνολικά μέρος 38 αντιπρόσωποι, οι επίσημες αντιπροσωπείες των σοσιαλιστικών κομμάτων από τη Βουλγαρία, την Ολλανδία, τη Λεττονία, τη Νορβηγία, την Πολωνία, τη Σουηδία, τη Ρουμανία και τη Ρωσία. Χωρίς εντολή εμφανίστηκαν αντιπρόσωποι αντιπολιτευτικών ομάδων από τη Γερμανία, τη Γαλλία και την Ελβετία. Ανάμεσα στους πιο γνωστούς αντιπροσώπους ήταν αυτοί από τη Ρωσία, οι Lenin, Pawel Axelrod, Julius Martow, Grigori Sinowjew και Leo Trotzki. Από το Γερμανικό Ράιχ υπήρχαν δέκα συμμετέχοντες, μεταξύ αυτών, οι Julian Borchardt, Georg Ledebour, Ernst Meyer, Willi Münzenberg και Bertha Thalheimer -η ισχυρότερη ομάδα. Οι πολωνοί σοσιαλιστές έστειλαν τον Karl Radek, από το ιταλικό εργατικό κόμμα εμφανίστηκαν οι Angelika Balabanoff και o Giacinto Serrati και οι γάλλοι σοσιαλιστές έστειλαν τους Albert Bourderon και Alphonse Merrheim. Ανάμεσα στις λίγες γυναίκες υπήρχε η Henriette Roland Holst που ταξίδεψε από την Ολλανδία.

Πίνακας: **Τα ονόματα των συμμετεχόντων στη Διάσκεψη του Τσίμμερβαλντ**

1. Pawel Axelrod (1850-1928)
2. Angelica Balabanoff (ή Balabanova) (1869-1965)
3. Heinrich Berges (;)
4. Jan Antonovic Berzin (1881-1938)
5. Julian Borchardt (1868-1932)
6. Albert Bourderon (1858-1930)
7. Robert Grimm (1881-1958)
8. Pesach Liebmann Hersch (1882-1955)
9. Josef Herzfeld (1853-1939)
10. Adolph Hoffmann (1858-1930)
11. Zeth Höglund (1884-1956)
12. Wasilij Petrowitsch Kolarow (1877-1950)
13. Gustav Lachenmeyer (;)
14. Stanisław Łapiński (1879-1937)
15. Costantino Lazzari (1857-1927)
16. Georg Ledebour (1850-1947)
17. Wladimir Iljitsch Lenin (1870-1924)
18. Julius Martow (1873-1923)
19. Alphonse Merrheim (1871-1925)
20. Ernst Meyer (1887-1930)
21. Giuseppe Emanuele Modigliani (1872-1947)
22. Carl Vital Moor (1852-1932)
23. Oddino Morgari (1865-1944)
24. Charles Naine (1874-1926)
25. Mark Andrejewitsch Natanson (1851-1919)
26. Ture Nerman (1886-1969)
27. Fritz Platten (1883-1942)

28. Cristian Racovski (1873-1941)
29. Karl Radek (1885-1939)
30. Minna Reichert (1869-1946)
31. Henriette Roland Holst (1869-1952)
32. Giacinto Menotti Serrati (1872-1926)
33. Grigori Jewsejewitsch Sinowjew (1883-1936)
34. Bertha Thalheimer (1883-1959)
35. Leo Trotzki (1879-1940)
36. Viktor Michailowitsch Tschernoff (1872-1952)
37. Ewald Vogtherr (1859-1923)
38. Adolf Warski (1868-1937)

Πυρετώδεις προετοιμασίες

Σε πολλές προκαταρκτικές συσκέψεις που έγιναν τον Ιούλιο και τον Αύγουστο εν όψει του ζητήματος για τη διάσπαση ή τη συνέχιση της ύπαρξης της Δεύτερης Διεθνούς, διεξήχθη σκληρή πάλη τόσο σε ό,τι αφορούσε στον κατάλογο προσκλήσεων όσο και στην ημερήσια διάταξη της επικείμενης Διάσκεψης. Ιδιαίτερα ο Radek και ο Sinowjew-ο τελευταίος κατ' εντολή του Lenin- πίεζαν ώστε να συζητηθεί η «αξιωματική βάση της Τρίτης Διεθνούς» και αναλόγως να γίνουν οι προσκλήσεις. Ο Grimm δεν μπόρεσε να ξεφύγει εντελώς από την πίεση των μπολσεβίκων και τελικά περιορίστηκε στην τελευταία του επιστολή πριν από τη Διάσκεψη να αναφέρει, ότι στον αριθμό των συμμετεχόντων θα πρέπει να υπάρχει ένας εκπρόσωπος από όλες τις ρωσικές και πολωνικές ομάδες, επειδή κατά την άποψή του έπρεπε να αποφευχθεί η εντύπωση ότι «πρόκειται απλά για μια εκδήλωση της ρωσικής εμικράτειας» [4]. Ο «φόβος» του Grimm δεν ήταν εντελώς αδικαιολόγητος: ο Lenin, αναφορικά με τη συνάντηση που είχε σχεδιαστεί, δεν είχε προετοιμαστεί στοχευμένα μόνο προσωπικά, αλλά και προγραμματικά.

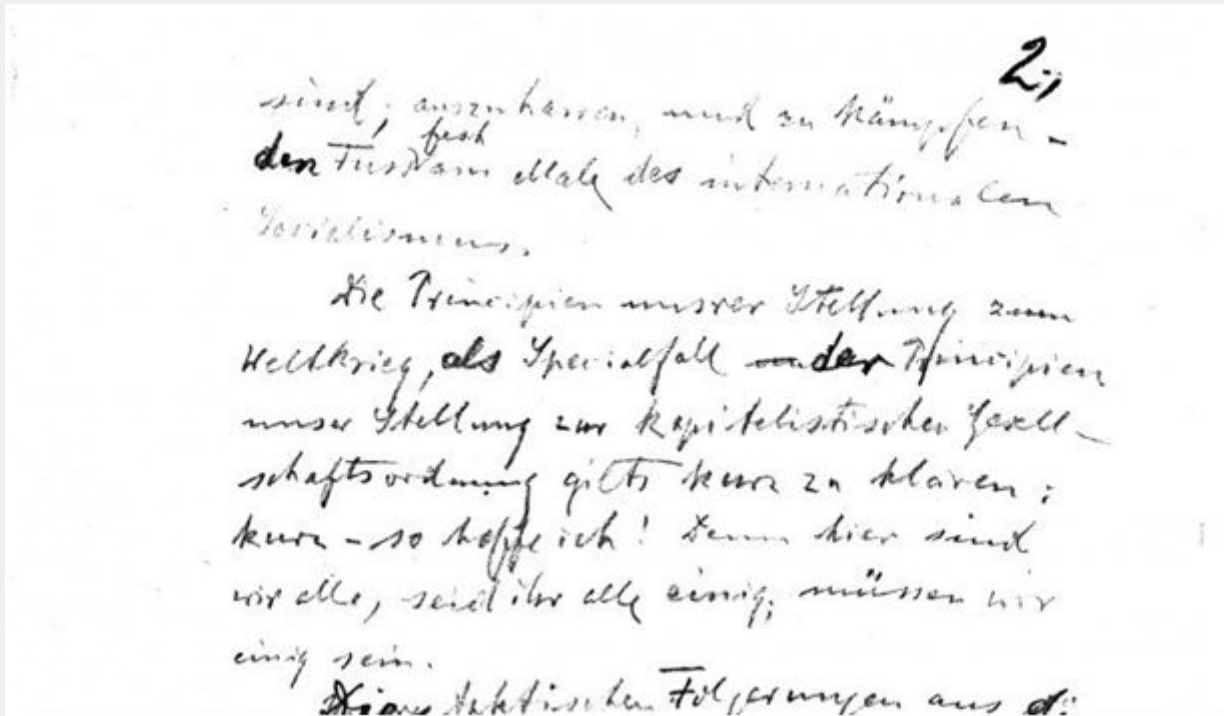
Μαζί με τον Sinowjew συνέταξε το καλοκαίρι του 1915 την μπροσούρα «Σοσιαλισμός και πόλεμος. Η στάση του ΣΔΕΚΡ απέναντι στον πόλεμο» [5], η οποία στα τέλη Αυγούστου εκδόθηκε στη ρωσική και γερμανική γλώσσα από τον εκδοτικό οίκο της Βέρνης Benteli και διανεμήθηκε από πριν στους συμμετέχοντες της Διάσκεψης. Ο Lenin συγκέντρωσε επιπλέον, λίγο πριν τη Διάσκεψη, στο σπίτι του Sinowjew στη Βέρνη, επτά μαρξιστές διεθνιστές, για να επεξεργαστούν συγκεκριμένα αιτήματα. Στη συγκέντρωση αυτή παραβρέθηκαν από τους μπολσεβίκους οι Lenin και Grigori Sinowjew, από το πολωνικό κόμμα ο Karl Radek, ο εκδότης του αριστερού περιοδικού Lichtstrahlen (Ακτίνες Φωτός) από τη Γερμανία Julian Borchardt, ο Ελβετός Fritz Platten, ο Λετονός Jan Bersin, ο Σουηδός Zeth Höglund και ο Νορβηγός Ture Nerman. Η ομάδα αυτή σχημάτισε το ρεύμα της «Αριστεράς του Τσίμμερβαλντ».

«Κοινωνικός πόλεμος, όχι κοινωνική ειρήνη!»

Μετά από αυτές τις χρονοβόρες προετοιμασίες, άρχισε επιτέλους στις 5 Σεπτεμβρίου στις 4 η ώρα το απόγευμα η Διάσκεψη στο ξενοδοχείο «Beau Séjour». Μέσα σ' ένα μεγάλο χειροκρότημα ο Grimm διάβασε τον χαιρετισμό, που γράφτηκε βιαστικά από τον Liebknecht, ο οποίος αυτή την περίοδο έπρεπε να υπηρετήσει ως στρατιώτης και για το λόγο αυτό δεν μπορούσε να παραβρεθεί στη Διάσκεψη. Στην επιστολή, την οποία μετέφερε η γυναίκα του Sophie, κατονόμαζε τα δυό κύρια καθήκοντα της Διάσκεψης από τη δική του σκοπιά: «Ξεκαθάρισμα λογαριασμών, αμείλικτο ξεκαθάρισμα λογαριασμών με τους λιποτάκτες και τους αποστάτες της Διεθνούς στη Γερμανία, την Αγγλία, τη Γαλλία και αλλού. Αλληλοκατανόηση, εμπύχωση, ενθάρρυνση αυτών που παραμένουν πιστοί στη σημαία τους, εκείνων που είναι αποφασισμένοι να μην υποχωρήσουν ούτε κατά ένα βήμα μπροστά στο διεθνή ιμπεριαλισμό, που ενδεχομένως να πέσουν και θύματα.». Στη συνέχεια ακολούθησε το πασίγνωστο αίτημα: «Κοινωνικός πόλεμος, όχι κοινωνική ειρήνη!». Στο τέλος της επιστολής του ο Liebknecht εξέφραζε το πιστεύω του για τη μελλοντική Αριστερά του Τσίμμερβαλντ: «Η νέα Διεθνής θα προκύψει πάνω στα ερείπια της παλιάς· μόνο πάνω στα ερείπια της παλιάς μπορεί να προκύψει, πάνω σε νέα, σταθερά θεμέλια. Εσείς φίλοι,

σοσιαλιστές απ' όλες τις χώρες, πρέπει να θέσετε σήμερα τον θεμέλιο λίθο για τη μελλοντική οικοδόμηση. Συζητήστε αδυσώπητα διεξοδικά για τους ψευτοσοσιαλιστές!» [6].

Ο Lenin ενθουσιάστηκε από το περιεχόμενο της επιστολής τόσο, που αρχικά την πήρε και αντέγραψε αποσπάσματά της. Με βάση αυτό το αντίγραφο η επιστολή του Liebknecht δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά το 1930, με τις έντονες υπογραμμίσεις του Lenin. Τα σφάλματα που προέκυψαν από τη μεταφορά επαναλήφθηκαν τις επόμενες δεκαετίες σε όλες τις εκδόσεις που ακολούθησαν. Για πρώτη φορά το 1967 ο Horst Lademacher δημοσίευσε το πλήρες περιεχόμενο της επιστολής του Liebknecht σύμφωνα με το πρωτότυπο στο δίτομο έργο, συνολικά 1500 σελίδων, με τίτλο «Το κίνημα του Τσίμμερβαλντ. Πρωτόκολλα και αλληλογραφία» [7].

Απόσπασμα της επιστολής του Karl Liebknecht (Διεθνές Ινστιτούτο Κοινωνικής Ιστορίας Αρχείο Robert Grimm)

Έντονη διαμάχη για την κατεύθυνση

Παρά την έντονη έκκληση του Liebknecht η Διάσκεψη ήταν όλα τα άλλα εκτός από παιχνίδι εκτός έδρας για τον Lenin και τους συντρόφους του, οι οποίοι με βάση τον εσωτερικό καταμερισμό εργασίας πήραν πολλές φορές το λόγο. Σύμφωνα με το πρωτόκολλο ο Lenin πήρε μόνο πέντε φορές το λόγο και κάθε φορά η ομιλία του ήταν πολύ σύντομη.

Κατά τη συζήτηση προέκυψε διαμάχη στο ζήτημα, για το μέχρι σε ποιο σημείο θα έπρεπε η Διάσκεψη να προτείνει συγκεκριμένες δράσεις που αφορούσαν στη πάλη ενάντια στον πόλεμο. Ο Lenin επικρίνοντας τις αφηρημένες δηλώσεις των πασιφιστών περί ειρήνης ήταν της άποψης ότι, δε μπορεί να θέλει κάποιος να κάνει την επανάσταση, χωρίς να έχει διασαφηνίσει την επαναστατική τακτική. Οι αριστεροί διεθνιστές προπαγάνδιζαν μορφές πάλης, όπως η απόρριψη των πολεμικών πιστώσεων, η αποκάλυψη του ιμπεριαλιστικού χαρακτήρα του πολέμου στο κοινοβούλιο και στον Τύπο, το ανελέητο ξεγύμνωμα του σοσιαλσοβινισμού των δεξιών σοσιαλδημοκρατών, η αξιοποίηση κάθε κινήματος διαμαρτυρίας, λόγω των συνεπειών του πολέμου, για την οργάνωση αντιπολεμικής δράσης, η προπαγάνδη της αδελφότητας στα χαρακώματα, η προώθηση οικονομικών απεργιών και η μετάβασή τους σε πολιτικούς αγώνες. Οι

πασιφιστές / «κεντριστές» τάσσονταν μεν στα λόγια ενάντια στο πόλεμο, όχι όμως και στη πράξη, κάτι που έγινε εμφανές στη συμπεριφορά του Georg Ledebour. Ο βουλευτής του SPD ζήτησε να απορριφθεί μια πρόταση, σύμφωνα με την οποία οι σοσιαλιστές βουλευτές θα έπρεπε να καταψηφίσουν υποχρεωτικά τις πολεμικές πιστώσεις.

Ναι μεν όλοι οι αντιπρόσωποι στηλίτευσαν τα ψεύδη των καπιταλιστών περί μιας δήθεν υπεράσπισης της πατρίδας, οι πασιφιστές σοσιαλδημοκράτες όμως αρνήθηκαν σε μεγάλο βαθμό να συμπεριλάβουν στην κριτική τους αυτό το σύνθημα, όπως εξάλλου και οι ηγέτες της Δεύτερης Διεθνούς, οι οποίοι το είχαν εσωτερικεύσει. Οι αντιπρόσωποι της πασιφιστικής πτέρυγας απέρριπταν την οργανωτική ρήξη με τους υπέρμαχους του πολέμου μέσα στη σοσιαλδημοκρατία, γι' αυτό με κανένα τρόπο δεν ήθελαν να παρουσιαστούν ότι είναι υπέρ της διάσπασης της Διάσκεψης του Τσίμμερβαλντ και της ίδρυσης μιας νέας Διεθνούς.

Στο τέλος της Διάσκεψης προέκυψαν, σύμφωνα με τα τρία ρεύματα των συμμετεχόντων και τρία διαφορετικά σχέδια Μανιφέστων. Το ένα προέρχονταν από τον Ledebour, το άλλο από τον Trotzki (ο οποίος το διάστημα εκείνο, -όπως γράφει ο Isaak Deutscher στη βιογραφία που έγραψε για τον Trotzki -, άρχισε «να βλέπει τον Lenin με άλλη ματιά») και την Henriette Roland Holst και, τέλος, το τρίτο από τον Lenin και τον Radek, το οποίο άρχιζε με την προγραμματική πρόταση: «Ο σύγχρονος πόλεμος είναι γέννημα του ιμπεριαλισμού» [8] και περιείχε μια σαφή ομολογία του Μανιφέστου της Βασιλείας του 1912. Αυτό το σχέδιο ψηφίσματος των αριστερών επαναστατών απορρίφθηκε με 19 ψήφους έναντι 12.

Ένα πρώτο βήμα

Η συζήτηση γύρω από τις τρεις προτάσεις για ένα τελικό ντοκουμέντο ήταν ιδιαίτερα έντονη. Ο Grimm εξέφρασε την άποψη της πλειοψηφίας της Διάσκεψης, έχοντας ενδοιασμούς για μια ρήξη με τη Δεύτερη Διεθνή, η οποία (αντίληψη) έμμεσα εκφραζόταν στα λόγια του: «Θέλουμε απλά ένα Μανιφέστο για τα μέλη του κόμματος ή για τις πλατιές μάζες των εργατών; Αν θέλουμε το τελευταίο, τότε η έκκληση πρέπει να έχει έναν εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα. Πιστεύω ότι θα έπρεπε να υιοθετήσουμε μια έκκληση που να απευθύνεται σε όλο το προλεταριάτο. Ας συζητήσουμε πρώτα, για να ξέρουμε, τι θέλουμε. Σε ό,τι αφορά το ψήφισμα του Lenin θα ήθελα να παρατηρήσω πρώτο, ότι αυτό απευθύνεται αποκλειστικά προς τους οργανωμένους συντρόφους των κομμάτων, όχι προς τις μάζες. Δεύτερο, ότι δεν είναι σωστό να αποκαλύπτουμε τα μέτρα τακτικής μας στον αντίπαλο» [9]. Κατά παρόμοιο τρόπο επιχειρηματολόγησαν στη συνέχεια ο Ledebour και άλλοι συμμετέχοντες στη Διάσκεψη. Ο Lenin ανταπάντησε: «Ο Grimm κάνει λάθος όταν λέει ότι το ψήφισμα και το Μανιφέστο μας δεν απευθύνονται στις μάζες» [10].

Με πολύ κόπο έγινε στο τέλος κατορθωτή η συμφωνία για μια κοινή διακήρυξη που απευθυνόταν προς τους «προλετάρους της Ευρώπης», της οποίας η τελική σύνταξη βρισκόταν στα χέρια του Grimm και του Trotzki. Προϋπόθεση ήταν ότι στο πρωτόκολλο θα γινόταν δεκτή μια υπογεγραμμένη δήλωση από τους Lenin, Sinowjew, Radek και τρεις ακόμη συντρόφους. Η δήλωση έχει ως εξής:

«Οι παρακάτω υπογεγραμμένοι δηλώνουν:

Η διακήρυξη που ψήφισε η συνδιάσκεψη δεν μας ικανοποιεί απόλυτα. Δεν περιέχει χαρακτηρισμό τόσο του ανοιχτού οπορτουνισμού, όσο και του οπορτουνισμού που καλύπτεται με ριζοσπαστικές φράσεις, οπορτουνισμού που δεν είναι μονάχα ο κύριος αίτιος της χρεοκοπίας της Διεθνούς, αλλά και που θέλει να διαιωνίσει τη χρεοκοπία αυτή. Η διακήρυξη δεν περιέχει ακριβή χαρακτηρισμό των μέσων της πάλης ενάντια στον πόλεμο.

Θα εξακολουθήσουμε, όπως κάναμε και μέχρι σήμερα, να υπερασπίζουμε στο σοσιαλιστικό Τύπο και στις συσκέψεις της Διεθνούς την αποφασιστική μαρξιστική θέση σε σχέση με τα καθήκοντα που έβαλε η εποχή του ιμπεριαλισμού μπροστά στο προλεταριάτο.

Ψηφίζουμε υπέρ της διακήρυξης γιατί τη θεωρούμε σαν προσκλητήριο πάλης και σ' αυτή την πάλη θέλουμε να βαδίσουμε χέρι με χέρι με τα υπόλοιπα τμήματα της Διεθνούς.

Παρακαλούμε η δήλωση αυτή να παρατεθεί στον επίσημο απολογισμό.» [11]

Από το Μανιφέστο έλλειπαν οι θέσεις που υποστήριζαν οι μπολσεβίκοι, συγκεκριμένα, το αίτημα για μετατροπή του ιμπεριαλιστικού πολέμου ανάμεσα στους λαούς σε εμφύλιο πόλεμο των καταπιεζόμενων τάξεων ενάντια στους καταπιεστές τους, το σύνθημα για ήττα της δικής τους κυβέρνησης και η πλήρης ρήξη με τον οπορτουнизм.

Ανεξάρτητα από αυτή την κριτική του Lenin και των συντρόφων του, το «Μανιφέστο του Τσίμμερβαλντ» αποτέλεσε ένα πρώτο βήμα, ένα ρηξικέλευθο σήμα υπέρ της ειρήνης του επαναστατικού εργατικού κινήματος και ταυτόχρονα το πρώτο αποφασιστικό βήμα στο μακρύ και δύσκολο δρόμο για την ίδρυση μιας νέας Διεθνούς.

Ο Lenin αργότερα θα γράψει: «Είναι γεγονός ότι η διακήρυξη αυτή σημειώνει ένα βήμα προς προς τον πραγματικό αγώνα ενάντια στον οπορτουнизм, ένα βήμα προς τη ρήξη και την απόσχιση απ' αυτόν. Θα ήταν σεχταρισμός να αρνηθούμε να κάνουμε αυτό το βήμα προς τα μπρος μαζί με τη μειοψηφία των Γερμανών, των Γάλλων, των Σουηδών, των Νορβηγών και των Ελβετών, εφόσον διατηρούμε όλη την ελευθερία και όλη τη δυνατότητα να επικρίνουμε την ασυνέπεια και να πετύχουμε όσο το δυνατό περισσότερο. Θα ήταν κακή πολεμική τακτική να αρνηθούμε να συμβαδίζουμε με το αναπτυσσόμενο διεθνές κίνημα διαμαρτυρίας ενάντια στο σοσιαλσοβινισμό, για το λόγο ότι το κίνημα αυτό είναι αργό, ότι κάνει "μόνο" ένα βήμα προς τα μπρος...» [12].

Το Μανιφέστο [13] περιέγραφε στην αρχή παραστατικά τη φρίκη του πολέμου στο «γιγάντιο ανθρωποσφαγείο» Ευρώπη, αναφέροντας ότι αυτό είναι «αποτέλεσμα του ιμπεριαλισμού». Στη συνέχεια το ψήφισμα στρεφόταν ενάντια στην πολιτική της κοινωνικής ειρήνης, υπενθύμιζε στη διεθνή εργατική τάξη το καθήκον της στην ταξική πάλη και ως κύριο στόχο ζητούσε την επίτευξη «ειρήνης ανάμεσα στους λαούς», μια ειρήνη στη βάση της αυτοδιάθεσης των λαών χωρίς προσαρτήσεις.

Η έκκληση τέλειωνε με τα λόγια του Κομμουνιστικού Μανιφέστου: «Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε!».

Το τελευταίο ντοκουμέντο που έγινε κοινά αποδεκτό από όλους, ήταν ένα ψήφισμα το οποίο διαβεβαίωνε για την ηθική υποστήριξη της Διάσκεψης σε όλα τα θύματα του πολέμου και τους διωκόμενους αντιπάλους του πολέμου και αναφερόταν στην τύχη των Πολωνών, των Βέλγων, των Αρμένιων και των Εβραίων καθώς και των πολιτικά διωκόμενων, όπως ο Karl Liebknecht. Στο τέλος ιδρύθηκε η Διεθνής Σοσιαλιστική Επιτροπή με έδρα τη Βέρνη, της οποίας γραμματέας ανέλαβε ο Grimm. Καθήκον της ήταν να διατηρήσει επαφές ανάμεσα στις διάφορες ομάδες και να δημοσιεύσει τα αποτελέσματα της συνάντησης. Επιπλέον, θα έπρεπε να προετοιμάσει την επόμενη συνάντηση. Οι αριστεροί επαναστάτες ίδρυσαν επίσης ένα Γραφείο με επικεφαλής τον Lenin. Την Πέμπτη, 9 Σεπτεμβρίου, στις 2:30 το πρωί, οι εργασίες της Διάσκεψης του Τσίμμερβαλντ τέλειωσαν.

Το Τσίμμερβαλντ ως ιστορική τομή

Η Ευρωπαϊκή κοινή γνώμη πληροφορήθηκε επίσημα για τη Διάσκεψη του Τσίμμερβαλντ στις 18 Σεπτεμβρίου από την εφημερίδα Berner Tagwacht, αρχισυντάκτης της οποίας ήταν ο Grimm, μετά από διάφορες φήμες που υπήρξαν τις προηγούμενες ημέρες. Στα σοσιαλσοβινιστικά κόμματα αρχικά συμπεριφέρονταν κοροϊδευτικά και έκαναν κριτική στις υποτιθέμενες «ξεκάρφωτες» θέσεις σε σχέση με την επίσημη σοσιαλδημοκρατική πολιτική.

Λίγο διάστημα αργότερα η Διάσκεψη του Τσίμμερβαλντ γινόταν όλο και περισσότερο αισθητή ως μπελάς στις ηγεσίες των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων που υποστήριζαν το σοσιαλσοβινισμό, επειδή σύντομα μορφοποιήθηκε με επιτυχία υπό την καθοδήγηση του Lenin η «Αριστερά του Τσίμμερβαλντ» ως πυρήνας μιας μελλοντικής Τρίτης Διεθνούς. Το προτσές όμως για την ίδρυση μιας νέας Διεθνούς βάδιζε με αργόσυρτα βήματα, παρά του ότι μια μειοψηφία, η οποία σταδιακά άρχισε να αυξάνεται μέσα στα αντιπολιτευόμενα ρεύματα των εργατικών κομμάτων, υιοθετούσε τις διεθνιστικές θέσεις της «Αριστεράς του Τσίμμερβαλντ». Μια οργανωτική αυτονομία του γερμανικού κομμουνισμού προϋπόθετε επίσης τη διάσπαση του SPD, την απόσχιση του USPD (Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας) που ήταν αντίθετο στον πόλεμο, η οποία όμως έλαβε χώρα τον Απρίλιο του 1917.

Η σηματοδότηση του Τσίμμερβαλντ υπήρξε ισχυρό κίνητρο για το διεθνές αντιπολεμικό κίνημα. Στα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Ευρώπης και των ΗΠΑ σχηματίστηκαν αντιπολιτευτικές ομάδες στο πνεύμα του Μανιφέστου του Τσίμμερβαλντ. Σχεδόν ένα χρόνο αργότερα, τον Απρίλιο του 1916, πραγματοποιήθηκε στο Κιένταλ (Kiental) -επίσης ένα μικρό χωριό της Ελβετίας- η δεύτερη διεθνής Διάσκεψη, στην οποία αυτή τη φορά συμμετείχαν 43 αντιπρόσωποι από 12 χώρες. Στις πιο σημαντικές ψηφοφορίες που έγιναν, σχεδόν οι μισοί αντιπρόσωποι ψήφισαν τις θέσεις των αριστερών επαναστατών. Πέρασε όμως ακόμη αρκετό διάστημα έως ότου η καταλυτική επίδραση της Οκτωβριανής Επανάστασης του 1917 στη Ρωσία και η πολιτική κατάρρευση πολλών κυρίαρχων δομών το φθινόπωρο του 1918, να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την ίδρυση της Κομμουνιστικής Διεθνούς το Μάρτιο του 1919 στη Μόσχα.

Με τις Διασκέψεις του Τσίμμερβαλντ και του Κιένταλ τέθηκε μολαταύτα ο θεμέλιος λίθος για την μετέπειτα Κομμουνιστική Διεθνή. Η εποχή στην οποία οι σοσιαλσοβινιστικές κομματικές ηγεσίες μπορούσαν να δρουν χωρίς αισθητό αντίπαλο, τελείωσε οριστικά.

Για τη σημερινή κομμουνιστική Αριστερά θα ήταν ασφαλώς πολύ χρήσιμο να βγάλει διδάγματα από την τότε τακτική του Lenin, για το πώς θα μπορούσε σήμερα να συνεισφέρει στη σύσφιξη των σχέσεων ανάμεσα στις μαρξιστικές δυνάμεις, να τις βαθαίνει και να τις ενισχύει -όχι μόνο διεθνώς!

Το ξενοδοχείο Beau Séjour στη σημερινή του μορφή

Σημειώσεις

[1] Manifest des Basler Friedenskongresses. Στο: Ausserordentlicher Internationaler Sozialisten-Kongress zu Basel am 24. und 25. November 1912. Berlin 1912, σ. 23-27.

[2] Λένιν Β. Ι., Άπαντα, τόμ. 26, σ. 15.

[3] ό.π., σ. 93.

[4] Lademacher, Horst: Die Zimmerwalder Bewegung. Protokolle und Korrespondenz. The Hague/Paris 1967, τόμ 2, σ. 97.

[5] Λένιν Β. Ι., Άπαντα, τόμ. 26, σ. 313-358.

[6] Επιστολή του Καρλ Λήμπκνεχτ. Στο: [Η Διάσκεψη του Τσίμμερβαλντ \(Ντοκουμέντα\)](#)

[7] Lademacher, Horst: Die Zimmerwalder Bewegung. Protokolle und Korrespondenz. The Hague/Paris 1967

[8] Λένιν Β. Ι., Άπαντα, τόμ. 26, σ. 287. (βλ. επίσης: Σχέδιο Απόφασης των Αριστερών Σοσιαλδημοκρατών (1915). Στο: [Ο Λένιν για τη Διάσκεψη του Τσίμμερβαλντ](#))

[9] Lademacher, Horst: Die Zimmerwalder Bewegung. Protokolle und Korrespondenz. The Hague/Paris 1967, σ. 127. (βλ.επίσης στο: Zitate aus der Diskussion um das Zimmerwalder Manifest, <http://www.zimmerwald1915.ch/Sites/zitate.html>).

[10] ό.π.

[11] Λένιν Β. Ι., Άπαντα, τόμ. 27, σ. 499-500, Σημείωση 27. (βλ. επίσης: Ένα πρώτο βήμα. Στο: [Ο Λένιν για τη Διάσκεψη του Τσίμμερβαλντ](#), Σημείωση 3).

[12] ό.π., σ. 42-43 (ή επίσης, ό.π.)

[13] Το Μανιφέστο του Τσίμμερβαλντ. Στο: [Η Διάσκεψη του Τσίμμερβαλντ \(Ντοκουμέντα\)](#)